

mi, stränders omformning och simbassängens historia, nya kategorier av resenärer, souvenirernas innebörd, jakten på de sinnliga upplevelserna, solbadandets svårinlärda och geografiskt skiftande kodex liksom den påtagliga risken för att drabbas av leda på badstranden är bara några av ämnena som berörs. Inte minst givande framstår de mer socialpsykologiska resonemangen om hur turisterna förhåller sig till varandra, från dem som finner trygghet i gruppen och semesterbyn till dem som utvecklar sig (särskilt om de tillhör akademiskerna skara) till "anti-turister" med anspråk på att vara riktiga resenärer. Löfgren omfattar sina turister med värme och följer dem och deras drömmar i spåren med rekonstruerande fantasi. *On Holiday* är en viktig bok om ett alltmör betydelsefullt ämne.

Jakob Christensson, Lund

*Skogsliv. Kulturella processer i nordiska skogsbygder.* Ingar Kaldal, Ella Johansson, Bo Fritzboeger, Hanna Snellman (red.). Historiska Media, Lund 2000. 400 s., ill. ISBN 91-88930-98-X.

Den nordiska människan brukar framställas som en naturälskande varelse. Inte sällan är skogen föremålet för känslorna och skogen har också kommit att bli en viktig plats för den moderna, urbaniserade människans rekreationsbehov. Men skogen är förstås något mer; en arbetsplats, en produktionsresurs, ett kapital och en plats av sociala konflikter, makt och motstånd. Många människor har levat, och lever än idag, i en tillvaro som är präglad av skogens sociala och kulturella villkor. Och för oss alla, vare sig vi står i nära kontakt med den eller inte, så betyder skogen något.

Antologin *Skogsliv* är resultat av ett som jag förstår ganska löst samarbete mellan femton forskare från sju länder och olika vetenskapliga discipliner – bland annat etnologi, historia, antropologi och konstvetenskap. Författarnas gemensamma utgångspunkt är just skogen, eller rättare sagt, den nordiska skogsbygden som kulturmiljö. Det historiska perspektivet dominerar och tidsmässigt rör sig de flesta artiklarna kring 1800- och 1900-talens sociala och kulturella omvandlingar. Spelet mellan modernitet och tradition, mellan förändring och kontinuitet bildar ett underliggande tema i flera av texterna liksom relationen mellan människa, landskap och olika kultur- och identitetsskapande processer.

Bokens första avdelning ägnas olika aspekter på

arbete, kön och lokala identiteter bland skogsbygdens människor. Ella Johansson analyserar hur bönder och obesuttna på olika sätt förhöll sig till skogen och dess resurser i det sena 1800-talets allt mer socialt skiktade samhälle. Kjell Hansens bidrag diskuterar hur skogsbygden bildat bas för skapandet av lokala identiteter och olika former av motstånd i efterkrigstidens välfärdsbygge. I en jämförande studie diskuterar Tim Ingold finnars och samers identitetsskapande processer i förhållande till deras olika sätt att använda sig av och uppfatta miljön. Ingar Kaldal har med utgångspunkt i mäns och kvinnors berättelser om sitt arbetsliv analyserat manliga och kvinnliga livskarriärer i svensk-norska skogsbygder efter 1930-talet. Andra bidrag under detta tema handlar om flottningsskulturen i norra Finland och skogsbrukets betydelse i Gränskarelen.

Ägande, maktutövning och social dominans kan sägas bilda temat för antologins andra block. Kerstin Sundberg belyser konflikten mellan godsherrn och den övriga befolkningen kring skogsnyttjandet vid ett skåniskt gods och analyserar konfrontationen mellan böndernas "olydnadskultur" och en ny och marknadsorienterad godsdrift. Det folkliga bruket att nyttja skog som formellt ägdes av andra diskuteras i flera bidrag i termer av tjuvnad och motstånd.

Boken avslutas med två artiklar som behandlar skogen som ett ideologiskt landskap. Sigfried Becker diskuterar hur 1800-talets tyska nationalism och senare den nazistiska propagandan använde sig av skogen som symbol för nationell enhet och som metafor för den tyska folksjälens. Föreställningar om skogen som en särskilt arisk och germansk miljö utnyttjades medvetet av den nazistiska propagandan i en rad olika sammanhang. Bland annat, skriver Becker, framhölls skogen vara en upphöjd förebild för artens renhållning.

Michelle Facos skriver om skogen och skapandet av nationell identitet i svenska och norska skolböcker. Skogen och skogslivet, menar Facos, har påfallande ofta använts i pedagogiskt och fostrande syfte som en spegelbild av det önskvärda och ideala samhället.

*Skogsliv* är en omfångsrik och ganska kompakt läs-upplevelse och det är kanske inte alla artiklar som infriar baksidestextens löfte om en essäistisk stil. Som ofta är fallet med antologier saknar man det kitt som förmår binda samman artiklarna till att bli någonting mer än enbart en samling var för sig intressanta och välskrivna artiklar. Ett gemensamt perspektiv, några teser eller någon idé som tilläts att fördjupas, problematiseras och vända och vridas på i konfrontationen med

källmaterialen hade kanske rätt bot på den ibland splittade läsoplevelsen. Å andra sidan bildar de många skogsutflykterna en uppslagsrik provkarta över aspekter, teman och frågor som kan formuleras och diskuteras med utgångspunkt i en landskapstyp.

Mikael Eivergård, Frösön

Tore Frängsmyr: *Svensk idéhistoria. Bildning och vetenskap under tusen år. I-II*. Natur & Kultur, Stockholm 2000. 448+422 s., ill. ISBN 91-27-07793-4 resp. 91-27-08105-2.

Vad är idé- och lärdomshistoria? Det är en flitigt återkommande fråga inte bara från nyfikna studenter utan också vid ämnets årliga konferenser då professorerna samlas. Svaren kan se ut på olika sätt, men ett av de bästa är att kunna visa på en välfylld bokhylla och säga: Detta är idé- och lärdomshistoria, tag och läs! Det är naturligtvis trevligt om bokhyllan innehåller ny och angelägen forskning, uppsatser och avhandlingar, men det räcker inte alltid. Man behöver också rimligt färsk läroböcker, handböcker och översiktsverk. Därför är det med djupt känd glädje man välkomnar Tore Frängsmyrs två band av *Svensk idéhistoria. Bildning och vetenskap under tusen år*. Med detta storverk har den svenska idéhistorien fått en efterlängtd sammanfattning och en ovärderlig utgångspunkt för vidare diskussioner.

Trots det rejäla omfånget är det hanterliga och vackert illustrerade volymer som man utan att tveka kan rekommendera både den bildade allmänheten och rimligt begåvade studenter. Dess berömda föregångare, Sten Lindroths *Svensk lärdomshistoria*, krävde fyra band och nådde inte längre än till den gustavianska tiden. Det var hög tid att den kompletterades.

I förhållande till tidigare framställningar av svensk idéhistoria kan man med glädje notera att såväl kvinnorna som religionen på ett helt nytt sätt integrerats i framställningen. Många kvinnor får dessutom en punktbelysning genom de bildessäer som finns insprängda i texten. En uppräknig av några av dem visar samtidigt på idéhistoriens bredd. Här ryms allt från helgon, författare och drottningar till salongsvärdinnor, folkbildare och matematiker: Birgitta, Christina av Stommeln, Nicostrata, drottning Kristina, Wendela Skytte, Beate Rosenhane, Lovisa Ulrika, Hedvig Charlotta Nordenflycht, Elisabetha Hevelius, Hedvig Elisabeth

Charlotta, Fredrika Bremer, Wendela Hebbe, Thekla Knös, Marie Curie, Sonja Kovalevsky, Kata Dalström, Ellen Key, Lise Meitner, Vivi Täckholm, Elise Ottesen-Jensen och Emilia Fogelklou. Man kan notera att Fredrika Bremers roman *Hertha* får en ovanligt vidsynt och ingående presentation och att Thomas Thorild finns representerad med ett utdrag ur hans fantastiska text om kvinnokönets naturliga höghet.

Epokindelningen i Frängsmyrs svenska idéhistoria följer i stort sett den gängse historiska. Den första volymen omfattar tiden 1000–1809: medeltiden, äldre vasatid, stormaktstiden, frihetstiden och den gustavianska tiden. Med statskuppen 1809 inleds det andra bandet, som rymmer romantik och liberalism, utvecklingstrons epok (från 1866), de två världskrigen och därefter efterkrigstiden som sträcker sig fram till år 2000. En annan författare skulle kanske ha föredragit reformationen som rubrik framför äldre vasatiden, och det är troligt att många skulle ha lyft in begreppet ”upplysning” på en högre nivå, kanske också försökt sig på en ny rubrik någon gång i slutet av 1900-talet. Men nutidshistorien är alltid problematisk.

Att det är en svensk idéhistoria utesluter inte utblickar mot resten av världen. Viktiga begrepp och strömningar blir insatta i ett större internationellt sammanhang. Det är naturligtvis så man bör förstå den svenska idéhistorien – i samklang med andra idéer i tiden. Trots att det är en handbok med stora krav på utrymmesekonomi har Frängsmyr på klassiskt idéhistoriskt manér berett plats för underströmmar och udda men belysande fakta. Man kan välja att följa de stora linjerna genom tiderna eller koncentrera sig på de märkliga personligheter som träder fram ur historiens halvdunkel. Jag tror att även den mest allmänbildade läsare hittar något nytt i dessa volymer, men antagligen också saknar något. Själv skulle jag gärna ha sett att författaren givit sig själv lite friare tyglar. Men som alla förstår är det i grunden futilt och enfaldigt att klaga på vad som eventuellt saknas, när man i stället odelat kan glädja sig åt allt som ryms om tusen år på mindre än tusen sidor. Frängsmyrs svenska idéhistoria ger struktur åt en imponerande lärdom, den innehåller många fina porträtt och fascinerande historier, men det viktigaste är kanske trots allt att den klart markerar idéhistoriens plats på vår tids intellektuella karta.

Elisabeth Mansén, Lund